

การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพวิถีชุมชนสู่ความยั่งยืน
กรณีศึกษา: ชุมชนสมุนไพรไร้สดใส่ ตำบลแคน อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม
Potential Development Of Community-Based Health Tourism For
Sustainability: A Case Study Of Rai Sotsai Herbal Community,
Khaen Subdistrict, Wapi Pathum District, Maha Sarakham Province

Received: February 19, 2024

Revised: May 07, 2024

Accepted: May 13, 2024

นิสาชล โทแก้ว¹ ณัฐรินทร์ ปรีวงศ์กุลธรร² ชมพูนุช จิตติถาวร³

และสุวารี นามวงศ์⁴

Nisachol Thokaew¹ Nuttharin Pariwongkhuntorn²

Chompunuch Jittithavorn³ and Suwaree Namwong⁴

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์และข้อจำกัดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่ชุมชนสมุนไพรไร้สดใส่ ตำบลแคน อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม และ 2) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพวิถีชุมชนของชุมชนสมุนไพรไร้สดใส่ ตำบลแคน อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม นับเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เพื่อสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพวิถีชุมชนสู่ความยั่งยืน กรณีศึกษา: ชุมชนสมุนไพรไร้สดใส่ ตำบลแคน อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มภาครัฐ จำนวน 5 คน กลุ่มภาคเอกชน จำนวน 5 คน กลุ่มภาคประชาชน จำนวน 3 คน กลุ่มนักท่องเที่ยว จำนวน 15 คน ได้แก่ นักท่องเที่ยวอาสาสมัครซึ่งเป็นตัวแทนทดลองท่องเที่ยวในพื้นที่

ผลการวิจัย พบว่า ในภาพรวมของจังหวัดมหาสารคาม สถานการณ์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพควรได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างมาก เพราะจังหวัดมหาสารคามเป็นเมืองสมุนไพร มีเกษตรกรผู้ปลูกสมุนไพร โดยทุกภาคส่วนต้องช่วยกันพัฒนาและสนับสนุนให้พื้นที่จังหวัดมหาสารคามเกิดความโดดเด่น ด้วยกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ต้องหากิจกรรมเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยวผ่านการเน้นจุดเด่นเรื่องสมุนไพร และหาความร่วมมือกันได้ ข้อจำกัดต่าง ๆ ก็ลดลง

¹ นิสิตหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยวและโรงแรม วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา; Doctor of Philosophy Program in Tourism and Hotel Management, College of Management, University of Phayao; Email: 61162163@up.ac.th

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยวโรงแรมและธุรกิจบริการ วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา; College of Management, University of Phayao; Email: nuttharin.pa@up.ac.th

³ วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา; College of Management, University of Phayao; Email: chompunuchjittithavorn@gmail.com

⁴ อาจารย์ประจำคณะการจัดการการท่องเที่ยว สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์; National Institute of Development Administration; Email: suwaree.n@nida.ac.th

ไป และจะสามารถสร้างประโยชน์ให้กับพื้นที่ได้มากยิ่งขึ้นในอนาคต ทั้งนี้ได้นำเสนอตัวอย่างรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยนำทฤษฎีมิติสุขภาพดี 5 ด้าน การสร้างความหลงใหลให้แก่แหล่งท่องเที่ยว (Destination Fascination Scale Model (DFS Model) ประสาทสัมผัสทั้ง 5 (The Five Senses) มาปรับใช้เป็นรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพวิถีชุมชนสู่ความยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: ศักยภาพการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ABSTRACT

In this research investigation, the researchers examine 1) the situation and the management constraints for health tourism in Rai Sotsai Herbal Community, Khaen subdistrict, Wapi Pathum district, Maha Sarakham province; and propose and 2) guidelines for the potential development of the community-based health tourism in the community studied. The technique of qualitative research was conducted with participatory observation and semi-structured interview in order to discover the opinions regarding the potential of sustainable community-based health tourism: a case study of Rai Sotsai Herbal Community, Khaen Subdistrict, Wapi Pathum district, Maha Sarakham province. The sample population consisted of four groups: five from the public sector; five from the private sector; three from the people sector; and fifteen tourists who were volunteer tourists as the representatives of those traveling in the area.

Findings showed that overall, the health tourism in Maha Sarakham province should be supported substantially. Maha Sarakham is the Thai province prominent in herbs with herb cultivators. All sectors should help in the development and the support to ensure that Maha Sarakham stands out for its health tourism activities. Activities should respond to the tourists' needs through herbs. With collaboration, constraints will decrease and this will benefit the area in the future. The researchers presented a model of tourism activities integrating the Five-Dimensional Good Health Perspective and the Destination Fascination Scale Model (DFS Model) in coordinating the five senses to use as community-based tourism activities in order to develop the potential of sustainable community-based health tourism.

Keywords: Tourism Potential, Wellness Tourism

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง เพราะการท่องเที่ยวถือเป็นรายได้หลักของประเทศ ไทย จำนวนของนักท่องเที่ยวลดลงต่ำสุดในรอบ 10 ปี (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ (สศช.), 2564) แต่เมื่อจากการสถานการณ์ดังกล่าวเริ่มกลับสู่สภาวะปกติแล้ว จึงนับเป็นโอกาสอัน ดีที่ประเทศไทยจะสร้างความเชื่อมั่นด้านมาตรฐานความปลอดภัยและยกระดับคุณภาพด้านสาธารณสุข

ให้กับนักท่องเที่ยว อีกทั้งยังส่งผลดีในด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทยได้อีกด้วย การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพจึงกลับมาโดดเด่นในประเทศไทยอีกครั้ง (พุทธชาติ ลุนคำ, 2564)

กระแสการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพถือได้ว่าการเติบโตอย่างรวดเร็วและได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังมีรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่หลากหลาย ไม่เพียงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อมารักษาโรคเท่านั้น ยังมีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพกาย สุขภาพใจ อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณด้วย (Ashton, 2021) โดยการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเพื่อฟื้นฟูสุขภาพแบบองค์รวม มีมูลค่าประมาณ 1,604 พันล้านบาท ประเทศไทยจึงจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศให้เป็นศูนย์กลางเพื่อบริการสุขภาพ (Wellness Hub) โดยมีจุดเด่นในด้านราคา การให้บริการที่มีคุณภาพ บุคลากรทางการแพทย์มีความเชี่ยวชาญ ประกอบกับมีเทคโนโลยีที่ทันสมัย และมีสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงาม (กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, 2559) ยิ่งไปกว่านั้น ประเทศไทยยังมีความโดดเด่นในเรื่องภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรอีกด้วย จึงเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวที่ต้องการดูแลสุขภาพด้วยสมุนไพรนานาชนิด เชื่อมโยงกับการรักษาด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การ นวด อบ และประคบ ด้วยสมุนไพร เป็นต้น เมื่อประเทศไทยมีจุดเด่นที่ชัดเจนด้านสมุนไพรแล้ว พื้นที่ชุมชนที่ปลูกพืชสมุนไพรจึงต้องพัฒนาภาพลักษณ์เพื่อให้เป็นสถานที่จุดหมายปลายทางให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น (Ashton, 2015) การใช้สมุนไพรเพื่อการดูแลรักษาและบำรุงร่างกายสามารถทำได้หลากหลายวิธี เช่น การใช้สมุนไพรมาสกัดเป็นน้ำมันหอมระเหยเพื่อผ่อนคลายความเครียด การทำลูกประคบด้วยสมุนไพรหลายชนิด การประกอบอาหารด้วยวัตถุดิบสมุนไพรเพื่อบำรุงร่างกาย กินอาหารสมุนไพรเป็นยารักษาโรคและอาหารเสริม เครื่องสำอางจากสมุนไพร และยาแผนโบราณ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าสมุนไพรไทยโดดเด่นอย่างมากและสามารถทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้อย่างชัดเจน (นิศารัตน์ ไชยวงศ์ศักดิ์ และกัสมา กาซ็อน, 2562) อีกทั้งยังมีมูลค่าทางการตลาดสมุนไพรมากถึง 1.8 แสนล้านบาท (กรุงเทพธุรกิจ, 2563)

การพัฒนาศักยภาพของสมุนไพรไทยจึงเปรียบเสมือนการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแพทย์แผนไทยได้อีกด้วย โดยหน่วยงานภาครัฐมีนโยบายในการขับเคลื่อนเมืองสมุนไพร 14 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดอำนาจเจริญ สุรินทร์ มหาสารคาม อุทัยธานี และสกลนคร จัดอยู่ในกลุ่มการเกษตรวัตถุดิบสมุนไพร จังหวัดนครปฐม สระบุรี ปราจีนบุรี และจันทบุรี อยู่ในกลุ่มกลุ่มอุตสาหกรรมสมุนไพร และจังหวัดเชียงราย พะเยา อุตรดิตถ์ สุราษฎร์ธานี และสงขลา กลุ่มการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและความงาม เพื่อยกระดับความสำคัญของสมุนไพร ซึ่งเมืองสมุนไพรมีทั้งหมด (สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2564) และหากเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ร่วมกันขับเคลื่อนพัฒนาพื้นที่ปลูกสมุนไพรของตนแล้วก็จะประโยชน์ให้ชุมชนมีรายได้และไปสู่ความยั่งยืนต่อไป

พื้นที่เมืองสมุนไพรในกลุ่มการเกษตรวัตถุดิบสมุนไพร ซึ่งได้แก่ จังหวัดสกลนคร สุรินทร์ อุทัยธานี อำนาจเจริญ และมหาสารคาม นั้น พบว่า จังหวัดมหาสารคาม เป็นหนึ่งในเมืองสมุนไพรที่น่าสนใจ กล่าวคือ มีศักยภาพด้านการเกษตรสมุนไพรและวัตถุดิบแปรรูปสมุนไพร โดยมีพื้นที่ปลูกสมุนไพรใน 8 อำเภอ 9 กลุ่มวิสาหกิจ มีจำนวนสมาชิก 744 คน มีพื้นที่ปลูกทั้งหมด 722 ไร่ที่ได้มาตรฐานตามความต้องการของตลาด (สุนทร โชคสวัสดิ์ธนกิจ วัธสสา จันทาศรี สุจิตรา ผาระนัด ประยงค์ ตันแล และสุสงคาร จันทะสี, 2562) นอกจากนี้ ยังส่งเสริมนโยบายตำบลสุขภาพดี วิถีไทยวิถีธรรม 2,000 ตำบล ระบบส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชนด้านการแพทย์แผนไทย 1,000 ตำบล มีหมอพื้นบ้าน ตำรับยาแผนไทย (กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, 2562) ซึ่งหากมีได้เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ จะสามารถพัฒนาพื้นที่และสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรผู้ปลูกสมุนไพรในชุมชนได้

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพวิถีชุมชนสู่ความยั่งยืน โดยหนึ่งในชุมชนที่มีความน่าสนใจและมีศักยภาพของจังหวัดมหาสารคามที่ควรได้รับการพัฒนาให้เป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ คือ ชุมชนสมุนไพรไร้สดใส่ ตำบลแคน อำเภอกวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่ร่วมกันปลูกพืชสมุนไพรแปรรูปใหญ่ โดยมีเป้าหมายร่วมกัน คือ ทุกผลผลิตและทุกแปลงสมุนไพรต้องได้มาตรฐาน GAP (Good Agricultural Practices) พื้นที่ชุมชนแห่งนี้มีจุดเด่นที่ควรได้รับการพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในหลายมิติ เพื่อให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีความผ่อนคลาย การรับประทานอาหารเพื่อสุขภาพ การเรียนรู้พืชสมุนไพรจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับนิยามการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นการเดินทางที่มีเป้าหมายหลัก คือ การบรรลุความสุขและความกลมกลืนของคุณค่าทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณของมนุษย์ (Dillette, Douglas, & Andrzejewski, 2020; World Health Organization, 1998) โดยนำภูมิปัญญาด้านสมุนไพรมาสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่แห่งนี้ งานวิจัยนี้จึงต้องการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อให้เกิดเป็นจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์และข้อจำกัดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่ชุมชนสมุนไพรไร้สดใส่ ตำบลแคน อำเภอกวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพวิถีชุมชนของชุมชนสมุนไพรไร้สดใส่ ตำบลแคน อำเภอกวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

นิยามศัพท์

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หมายถึง การเดินทางไปยังเส้นทางของการท่องเที่ยว โดยมีจุดประสงค์เพื่อทำกิจกรรมเพื่อการดูแลสุขภาพร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณ มุ่งเน้นกิจกรรมเกี่ยวกับการป้องกัน ปั่นฟู ปรับปรุงสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง ส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดี ผ่านธรรมชาติบำบัดหรืออาจจะเป็นกิจกรรมบำบัดในรูปแบบต่าง ๆ ตามความถนัดในการบริการของแต่ละสถานที่ ในงานวิจัยครั้งนี้จะมุ่งเน้นในเรื่องการฟื้นฟูสุขภาพด้วยสมุนไพร แต่จะไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการรักษาเชิงการแพทย์

ชุมชนสมุนไพร หมายถึง ชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เมืองสมุนไพรและมีเกษตรกรในพื้นที่ปลูกสมุนไพรเพื่อประโยชน์ในด้านต่าง ๆ และมีศักยภาพที่จะขับเคลื่อนต่อยอดเพื่อพัฒนาพื้นที่ให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้ ในงานวิจัยครั้งนี้ได้เลือกพื้นที่ชุมชนสมุนไพรไร้สดใส่ ตำบลแคน อำเภอกวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านสถานที่

ผู้วิจัยจะศึกษาสถานการณ์และข้อจำกัดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่ชุมชนสมุนไพรไร้สดใส่ ตำบลแคน อำเภอกวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง โดยพิจารณาจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของชุมชนสมุนไพรไร้สไตส์ ตำบลแคน อำเภอบึงสามพัน จังหวัดมหาสารคาม จำแนกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มภาครัฐ จำนวน 5 คน ได้แก่ รองผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม ตัวแทนสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมหาสารคาม ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบลแคน ตัวแทนสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดมหาสารคาม ตัวแทนเกษตรจังหวัด กลุ่มภาคเอกชน จำนวน 5 คน ได้แก่ ตัวแทนผู้ประกอบการธุรกิจด้านการท่องเที่ยว ตัวแทนสหกรณ์การค้าจังหวัด ตัวแทนร้านค้าขายของระลึก ร้านอาหาร และการขนส่ง กลุ่มภาคประชาชน จำนวน 3 คน ได้แก่ ตัวแทนผู้นำชุมชน เกษตรผู้เกี่ยวข้องกับการผลิตสมุนไพร หมอพื้นบ้าน กลุ่มนักท่องเที่ยว จำนวน 15 คน ได้แก่ นักท่องเที่ยวอาสาสมัครเป็นตัวแทนทดลองท่องเที่ยวในพื้นที่

เกณฑ์ในการพิจารณาเลือกพื้นที่ พิจารณาจากพื้นที่ปฏิบัติการเพื่อศึกษาศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยชุมชนมีส่วนร่วมของพื้นที่เมืองสมุนไพรจังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยพบว่าพื้นที่ชุมชนสมุนไพรไร้สไตส์ ตำบลแคน อำเภอบึงสามพัน จังหวัดมหาสารคาม มีความเป็นไปได้และมีโอกาสในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยชุมชนมีส่วนร่วม โดยมีเหตุผลประกอบ ดังนี้

1. เมืองสมุนไพรจังหวัดมหาสารคามได้ดำเนินการพัฒนาการดำเนินงานเมืองสมุนไพรมาตั้งแต่ปีงบประมาณ 2561 โดยการดำเนินงานทั้งต้นทาง กลางทาง และปลายทางอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การเริ่มต้นจากต้นทาง คือ มีรายได้จากการปลูกสมุนไพร กลางทาง คือ การนำวัตถุดิบสมุนไพรมาแปรรูปเป็นยาและผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร โดยโรงงานผลิตยาสมุนไพรมาตรฐาน GMP และปลายทาง คือ การนำสมุนไพรมาใช้ในระบบบริการสุขภาพ สามารถนำความโดดเด่นด้านสมุนไพรมาสนับสนุนให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. เมืองสมุนไพรจังหวัดมหาสารคามมีความต้องการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่สามารถสร้างรายได้กลับสู่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ และพัฒนาประเทศไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนในอนาคต ผู้รับผิดชอบหลักในกลุ่มงานแพทย์แผนไทยให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า พื้นที่ชุมชนไร้สไตส์ ตำบลแคน อำเภอบึงสามพัน จังหวัดมหาสารคามเป็นชุมชนที่น่าสนใจที่จะนำมาเป็นพื้นที่ปฏิบัติการวิจัยในครั้งนี้ เพราะเป็นพื้นที่หลักอีกพื้นที่หนึ่งของจังหวัดที่ปลูกสมุนไพรออร์แกนิกที่ได้มาตรฐานการรับรองตามกฎหมาย โดยมีผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่นจากขมิ้นชันและโพลี ซึ่งสามารถนำมาบูรณาการระหว่างการผลิตสมุนไพรและการท่องเที่ยวในพื้นที่ได้

3. พื้นที่ชุมชนแห่งนี้ ได้เข้าร่วมโครงการเมืองสมุนไพร โดยมีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องเข้าไปส่งเสริมการปลูกและพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปของกลุ่ม กรมวิชาการเกษตร (ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรจังหวัดมหาสารคาม) และสำนักงานเกษตรจังหวัด ส่งเสริมต้นพันธุ์สมุนไพร และอบรมให้ความรู้เรื่องการปลูกสมุนไพรให้ได้มาตรฐาน GAP/Organics รวมทั้งการรับรองแปลงสมุนไพรของสมาชิกสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมหาสารคามส่งเสริมการแปรรูปวัตถุดิบสมุนไพรเพื่อส่งโรงงานผลิตยาสมุนไพร โรงพยาบาลมหาสารคาม และผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้ได้มาตรฐาน รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพร แต่ยังขาดความร่วมมือจากหน่วยงานด้านการท่องเที่ยว

4. พื้นที่แห่งนี้นอกจากจะมีจุดเด่นในด้านสมุนไพรแล้ว ยังพบว่ามี การส่งเสริมภูมิปัญญาหมอฟันบ้านดีเด่น นวดขีดเส้นแม่เกสร ซึ่งได้รับรางวัลระดับชาติ ให้เข้าสู่กระบวนการรักษาด้วยแพทย์แผนไทยในหน่วยบริการสาธารณสุข ซึ่งหากพัฒนาให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยชุมชนมีส่วนร่วม เชื่อมโยงการดูแลสุขภาพและส่งเสริมภูมิปัญญาหมอฟันบ้านให้เข้าสู่การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างเป็น

รูปธรรม จะสามารถสร้างความโดดเด่นให้กับพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ตามวิสัยทัศน์การพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลแคน ที่ระบุไว้ว่า “สุขภาพดีถ้วนหน้า สาธารณูปโภคทั่วถึง พัฒนาอาชีพอย่างยั่งยืน พื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง”

5. ประชาชนในพื้นที่มีแผนการพัฒนาชุมชนเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้วยการจัดเตรียมพื้นที่ โครงสร้างพื้นฐาน ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม แต่ยังคงขาดความรู้เรื่องการจัดการท่องเที่ยว หากได้รับความรู้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้ จะทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาศูแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีการสร้างความหลงใหลให้แก่แหล่งท่องเที่ยว

การสร้างความหลงใหลเป็นองค์ประกอบสำคัญของสภาพแวดล้อมที่ต้องมีในองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว โดยในการทบทวนวรรณกรรมสำหรับแนวคิดของ Destination Fascination (DF) ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ (สรวคั่นนธ์ ตันติอุโฆษกุล อัครวงศ์ และคณะ, 2560; Liu, Wang, Huang, & Chen., 2017; ได้แก่

1. ความขลัง (Mystique) “การเล่าเรื่อง” เป็นตัวอย่างเกี่ยวกับรูปแบบของกระบวนการเพื่อสร้างความหลงใหลของปลายทาง (คั่นสนธิ์ กระจำจโอม, อาชว์บาร์มี มณีตระกูลทอง, และเชษฐวาสศรีชัย, 2562; Liu et al., 2017)

2. ความดึงดูดใจ (Attractiveness) ปลายทางจะต้องดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้ใช้เวลาเพลิดเพลินไปกับประสบการณ์ที่มาเยือน ความน่าดึงดูดใจ ปลายทางถูกกำหนดโดยการตัดสินใจด้านสุนทรียะของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก (กาญจนา แสงลิมสุวรรณ และศรีนยา แสงลิมสุวรรณ, 2553; Liu et al., 2017))

3. ความหลากหลาย/ความอุดม (Richness) ความสมบูรณ์ของทรัพยากรการท่องเที่ยวรวมทั้ง

ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการแข่งขันของจุดหมายปลายทาง (Taskin, Karadamar, & Ozturk, 2018)

4. ความเป็นเอกลักษณ์ (Uniqueness) ความหลงใหลในจุดหมายปลายทางจะเกิดขึ้นเมื่อสิ่งนั้นไม่ซ้ำกับใคร (สรวคั่นนธ์ ตันติอุโฆษกุล อัครวงศ์, เจริญพร เพ็ชรกิจ, รัฐสุวรรณ กิ่งแก้ว และพวงรัตน์ จินพล, 2560)

5. ความเหมาะสม/ลงตัว (Fitness) เป็นแนวคิดเรื่องความเข้ากันได้ว่าเหมาะสมระหว่างสิ่งแวดล้อมกับวัตถุประสงค์ เป็นความรู้สึกที่นักท่องเที่ยวจะรับรู้ว่าการที่ปลายทางมีความเหมาะสมกับภาพลักษณ์ของตนเอง (Liu et al., 2017; พิทยาพร ศรีบุญเรือง และฉลองศรี พิมลสมพงศ์, 2564)

6. ความเป็นมิตร (Friendliness) ความเป็นมิตรเป็นมิติใหม่ที่ใช้เพื่อแสดงความรู้สึกของปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์และบริการในการไปเยือนยังจุดหมายปลายทาง (พิทยาพร ศรีบุญเรือง และฉลองศรี พิมลสมพงศ์, 2564; Liu et al., 2017)

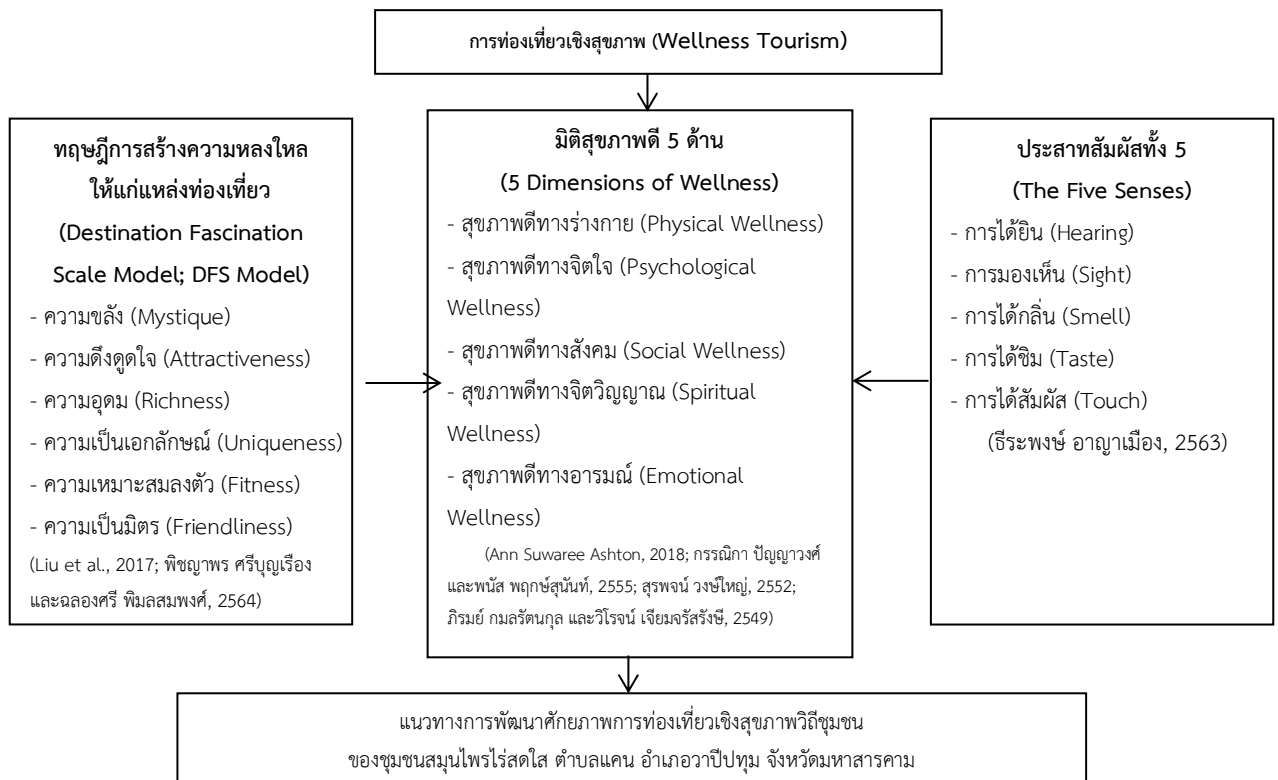
ประสาทสัมผัสทั้งห้า

แนวคิดเกี่ยวกับประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส นิยมนำแนวคิดนี้มาปรับใช้กับการบริการของสปา โดยประสาทสัมผัสทั้งห้า สามารถนำมาเชื่อมต่อกับงานวิจัยในครั้งนี้ได้เป็นอย่างดี (นลินวิรุฬห์ คำมูลอำมาตย์, 2559)

มิติสุขภาพดี 5 ด้าน

แนวคิดเรื่องสุขภาพดี 5 มิติ ตั้งอยู่บนฐานเรื่อง สุขภาวะ (well-being) ได้แก่ มิติทางร่างกาย มิติทางจิตใจ มิติทางอารมณ์ มิติทางสังคม และมิติทางจิตวิญญาณ (World Health Organization, 1998) ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับมนุษย์ ครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยตรง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาคัญภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพวิถีชุมชนและเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาคัญภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพวิถีชุมชนสู่ความยั่งยืนต่อไปในอนาคต ด้วยการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ติความและสรุป โดยดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ กลุ่มภาครัฐ กลุ่มภาคเอกชน กลุ่มภาคประชาชน และกลุ่มนักท่องเที่ยว
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) พูดคุย สอบถาม สังเกต โดยวางแผนอย่างเป็นขั้นตอน กำหนดประเด็นคำถามแบบตายตัว แต่ในขณะสัมภาษณ์ ที่จะปรับเปลี่ยนลักษณะของการถามคำถามเพิ่มเติมได้ เพื่อให้เกิดความชัดเจนของคำตอบ และเพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมทุกประเด็น เป็นข้อมูลที่มีคุณภาพตรงกับวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัยมากที่สุดจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (ชาย โพธิชาติ, 2554)

3. การเก็บข้อมูล ผู้วิจัยประสานงานกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูล โดยนำหนังสือราชการขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลในพื้นที่ต้นแบบ ซึ่งผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ตามวันเวลาที่ได้นัดหมาย สำหรับการเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวในพื้นที่ต้นแบบ ผู้วิจัยวางแผนจัดเก็บข้อมูลด้วยตนเองเช่นกัน โดยรวบรวมข้อมูลจากนักท่องเที่ยวชาวไทย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์ จากนั้นจะนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ตามขั้นตอน

4. วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ต้นแบบ โดยนำข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกและจากการถอดเทปการสัมภาษณ์มาตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Triangulation) โดยการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เพื่อตรวจสอบข้อมูลที่ไดมาจากแหล่งต่าง ๆ ว่าสอดคล้องกันหรือไม่ หากพบว่าทุกข้อมูลที่ได้มามีความสอดคล้อง แสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มามีความถูกต้อง (Denzin & Lincoln, 1994) จากนั้นจึงวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) กับข้อความที่ได้จากการจดบันทึกไว้อย่างเป็นระบบ (ชาย โพธิชาติ, 2554; ทวีศักดิ์ นพเกษร, 2549)

ผลการวิจัย

ผู้ให้สัมภาษณ์ของหน่วยงานภาครัฐเกี่ยวกับ ประเด็นสถานการณ์และข้อจำกัดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของพื้นที่ชุมชนปฏิบัติการ สรุปได้ว่ามุมมองในภาพรวมของจังหวัด สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพควรได้รับการสนับสนุนอย่างยิ่ง เพราะจังหวัดมหาสารคามเป็นเมืองสมุนไพร มีเกษตรกรผู้ปลูกสมุนไพร ถึงแม้ประชาชนอาจจะยังไม่เกิดการรับรู้ในคำว่าเมืองสมุนไพรมากนัก แต่หากสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในจังหวัดมหาสารคาม อาจจะช่วยให้เกิดการรับรู้มากยิ่งขึ้น อีกทั้งจังหวัดมหาสารคามมีพื้นที่ชุมชนที่ผู้วิจัยเลือกมาเป็นพื้นที่ปฏิบัติการวิจัย ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่าพื้นที่แห่งนี้มีศักยภาพและมีความน่าสนใจด้วยความโดดเด่นของพื้นที่เองในด้านการปลูกสมุนไพร และทุกหน่วยงานพร้อมที่จะสนับสนุนเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพต่อไป และยังมีมองว่าหากชุมชนใกล้เคียงมีผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็ง สามารถเป็นผู้นำที่ดีให้กับสมาชิกในกลุ่มได้ จึงไม่ยากที่จะส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในอนาคต สำหรับในมุมมองด้านข้อจำกัด พบว่าอาจมาจากตัวเกษตรกรผู้ปลูกสมุนไพรโดยตรง ซึ่งหากเจ้าของพื้นที่ไม่มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวก็จะเป็นข้อจำกัดที่ไม่สามารถจัดการท่องเที่ยวได้ อีกทั้งมีประเด็นเรื่องของการสร้างการรับรู้และการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ส่วนในเรื่อง

คมนาคมขนส่ง ให้ข้อมูลว่าเรื่องการขนส่งสาธารณะไปยังสถานที่ท่องเที่ยวก็เป็นสิ่งหนึ่งที่ต้องพิจารณาถึงข้อจำกัดของการเข้าถึงพื้นที่

ผู้ให้สัมภาษณ์จากหน่วยงานภาคเอกชน สรุปได้ว่าเรื่องสถานการณ์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในภาพรวมของจังหวัดมหาสารคาม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคนมองว่าสถานการณ์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ณ ปัจจุบัน จังหวัดมหาสารคามยังไม่เป็นที่รู้จักในนามเมืองสมุนไพร แต่หากสามารถประชาสัมพันธ์และต่อยอดไปสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่จังหวัดมหาสารคามได้อย่างแท้จริงก็จะเป็นประโยชน์ให้กับคนในพื้นที่ ทั้งผู้ประกอบการในชุมชน และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องในจังหวัดมหาสารคาม สำหรับด้านของข้อจำกัดที่มีอยู่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมองในการเรื่องการสร้างการรับรู้ การประชาสัมพันธ์ ทรัพยากรการท่องเที่ยว และการคมนาคมขนส่งที่อาจจะไม่สะดวกมากนัก ทุกภาคส่วนต้องช่วยกันพัฒนาและสนับสนุนให้พื้นที่จังหวัดมหาสารคามมีความโดดเด่นและน่าสนใจด้วยกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ต้องจัดหากิจกรรมเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยวผ่านการเน้นจุดเด่นเรื่องสมุนไพร และหาความร่วมมือกันได้ข้อจำกัดต่าง ๆ ก็จะลดน้อยลงไป และจะสามารถสร้างประโยชน์ให้กับพื้นที่ได้มากยิ่งขึ้นในอนาคต

ผู้ให้สัมภาษณ์ของหน่วยงานภาคประชาชน สรุปได้ว่า ในภาคประชาชนที่เกี่ยวข้องไม่รู้จักการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และเป็นเรื่องใหม่สำหรับพื้นที่ปฏิบัติการวิจัย ซึ่งหากจะมีการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่ต้องอบรมให้ความรู้กับคนในชุมชนเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและจัดการเรื่องผลประโยชน์ที่ชัดเจน เพื่อป้องกันความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ผู้ให้ข้อมูลสำคัญตอบตรงกันว่าพร้อมที่จะให้ความร่วมมือหากสามารถช่วยชุมชนได้ เพราะสมาชิกเกษตรกรผู้ปลูกสมุนไพรในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไร่สดไร่จะได้มีรายได้เสริม รวมทั้งคนในชุมชนก็จะได้รับรายได้จากนักท่องเที่ยวด้วย ในส่วนของพื้นที่แปลงปลูกสมุนไพรไร่สดไร่เป็นจุดเด่นด้านการปลูกสมุนไพรแบบอินทรีย์ อีกทั้งได้รับการรับรองมาตรฐานออแกนิกไทยแลนด์ และยังเป็นสถานที่ศึกษาฐานของหลายภาคส่วน หากมีการปรับกิจกรรมเพิ่มเติม และเริ่มประชาสัมพันธ์กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพกับกลุ่มที่มาศึกษาฐานและหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ก็น่าจะทำให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพชุมชนสมุนไพรไร่สดไร่เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

สรุปและอภิปรายผล

จังหวัดมหาสารคามเป็นเมืองสมุนไพรในกลุ่มคลัสเตอร์เกษตรวัตถุดิบสมุนไพร มีการติดตามสนับสนุนการดำเนินงานแปลงสมุนไพรเพื่อให้ได้มาตรฐาน GAP การส่งเสริมการตลาด การค้าขายผลิตภัณฑ์สมุนไพร โดยกำหนดพื้นที่เป้าหมาย และคัดเลือกเกษตรกรเครือข่ายสมุนไพรจากโครงการเมืองสมุนไพรมหาสารคาม ซึ่ง 1 ในกลุ่มที่ได้รับคัดเลือก คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไร่สดไร่ สมุนไพรวาปี อำเภอลำทะเมนชัย (สุนทร โชคสวัสดิ์ธนะกิจ และคณะ, 2562) ซึ่งเป็นพื้นที่ปฏิบัติการวิจัยในครั้งนี้ พื้นที่แห่งนี้มีจุดเด่นเรื่องของสมุนไพรประเภท ขมิ้นชัน ว่านชักมดลูกและโพล เมืองสมุนไพรควรได้รับการยกระดับและพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ สอดคล้องกับ วัฒนศักดิ์ ศรีรุ่ง ธนพล ก่อฐานะ และจิราพร สวัสดิ์รักษ์ (2565) ที่ศึกษาเรื่องรูปแบบนวัตกรรมจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิผลของเมืองสมุนไพรภายใต้แผนแม่บทแห่งชาติ ว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย พบว่า รูปแบบนวัตกรรมจัดการผลิตภัณฑ์สมุนไพรจากภูมิปัญญาหรือการนำสมุนไพรประจำถิ่นมาพัฒนาสามารถแข่งขันในตลาดโลกได้ หากเกษตรกรผู้ปลูกสมุนไพรสามารถรักษาคุณภาพได้ ก็จะทำให้เกิดการพัฒนาแบบครบวงจรตลอดห่วงโซ่อุปทาน

รวมถึงการพัฒนาเมืองสมุนไพรจะต้องมีการบูรณาการทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และมูลค่าทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง โดยการพัฒนาศูนย์สมุนไพรไทยเชื่อมโยงไปสู่การท่องเที่ยวได้ทั้ง 4 ภูมิภาค เพราะหลายจังหวัดสามารถเป็นจังหวัดต้นแบบในการพัฒนาเมืองสมุนไพรเพื่อสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรและผู้ประกอบการในพื้นที่ สอดคล้องกับ อภิวัฒน์ แสงวงศ์ วุฒิปุสค์ ภักดีกุล และวรินทร์มาศ เกษทองมา (2564) ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนคร พบว่า จังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นเมืองสมุนไพรนำร่องได้จัดทำยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพรสกลนครแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน มีการปรับปรุงยุทธศาสตร์เมืองสมุนไพร ซึ่งหนึ่งในยุทธศาสตร์ที่น่าสนใจ คือ ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสื่อสารประชาสัมพันธ์ การตลาด และการท่องเที่ยว โดยมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวจากสมุนไพรพัฒนาแหล่งปลูกสมุนไพรเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร อีกทั้งจัดทัวร์หรือเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพควรจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรสมุนไพรท้องถิ่น มีการวางแผนไทยในงานต่าง ๆ ของจังหวัด เพื่อให้ประชาชนมีรายได้เสริมและสามารถพึ่งพาตนเองจากสมุนไพรที่มีในพื้นที่ได้ สอดคล้องกับแผนการดำเนินงานการพัฒนาเมืองสมุนไพร จังหวัดมหาสารคาม พ.ศ. 2563 ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวสุขภาพ ความงามและแพทย์แผนไทย ที่ส่งเสริมการอบรมพัฒนาศักยภาพผู้ช่วยแพทย์แผนไทยในจังหวัดมหาสารคามด้านการให้บริการด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทย

สมาชิกในชุมชนที่ต่างร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวร่วมกัน ผู้นำกลุ่มมีความเข้มแข็งและไม่ปิดโอกาสพร้อมเรียนรู้ทุกอย่างตลอดเวลา ความสำเร็จครั้งนี้เกิดจากการวางแผนบนพื้นฐานของกิจกรรมที่เป็นไปได้ ชุมชนทำได้จริง ไม่เพิ่มความยุ่งยากให้กับชุมชน ทำให้ทุกคนเห็นว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวและแผนงานต่าง ๆ ที่วางไว้ไม่ได้ยากเกินความสามารถของตน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม : แนวคิด หลักการ และบทเรียน ของ อุทัยทิพย์ เจียวิวรรณ์กุล (2553) ที่ระบุว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน จะต้องคำนึงถึงประเด็นของสมาชิกของชุมชนจึงต้องมีความตระหนักและมีความพร้อมที่จะเข้าร่วมโครงการ พร้อมที่จะสนับสนุนและเข้าร่วมทุกกระบวนการวิจัย ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมประเมินผล การปฏิบัติจะต้องอยู่บนฐานภูมิปัญญา วิถีชุมชน ผลผสมผสานความรู้จากภายนอกที่จำเป็น ส่วนหน่วยงานภายนอกทุกภาคส่วนจะเป็นเครือข่ายภาคีสำคัญที่มีบทบาทต่อความสำเร็จที่คอยสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เพิ่มเติม และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ เมษะธาวิณ พลโยธี สุธาธิณี หนูเนียม และสุวิชาดา สกุลวานิชเจริญ (2565) ที่ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนไทดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว มีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยจัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการการท่องเที่ยว และแบ่งหน้าที่ตามบทบาทที่แต่ละคนจะสามารถทำได้

หากชุมชนมีการบริหารจัดการด้านเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิต เพื่อส่งเสริมการกระจายรายได้ให้แก่คนในชุมชนที่มีส่วนร่วมในเรื่องการท่องเที่ยว มุ่งให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการวางแผนและพัฒนากิจกรรมด้านการท่องเที่ยวชุมชน เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมวางแผนและบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว มีผู้นำชุมชนประสานงานกับคนในชุมชน และกระตุ้นให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมของชุมชนให้มีความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ รวมถึงมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าบ้านที่ดี พร้อมต้อนรับนักท่องเที่ยว ตลอดจนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการบริการแก่นักท่องเที่ยว สอดคล้องกับ ธง คำเกิด และวัชรพันธ์ แสนสิทธิ (2562) ที่ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านบางแม่หม้าย ตำบลบางใหญ่ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งพบว่า บริบทของชุมชน

บ้านบางแม่หม้าย มีการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปแบบกลุ่ม โดยมีสมาชิกเป็นคนในชุมชน มีการบริหารจัดการแบบสมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชน มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิต ภูมิปัญญาชาวบ้านของชุมชน และจัดสถานที่ต้อนรับนักท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพควรมีโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เตรียมไว้สำหรับนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม หรือนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่จะเข้ามาเยือนในอนาคต และควรระบุราคาของโปรแกรมนำเที่ยวที่ชัดเจน เพื่อจะได้เตรียมสำหรับเสนอขายหรือประชาสัมพันธ์ให้กับกลุ่มผู้สนใจ
2. ภาครัฐควรสนับสนุนชุมชนในการจัดการเรื่องพื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวกให้เหมาะสม เพื่อให้เกิดความพร้อมต่อการรองรับและบริการแก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งการฝึกอบรมด้านต่างๆที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยว การต้อนรับนักท่องเที่ยว การเป็นเจ้าบ้านที่ดี การสื่อสาร การนำเที่ยว ฯลฯ ให้กับคนในชุมชนด้วย
3. ชุมชนสมุนไพรไร้स्टไส ควรเพิ่มโปรแกรมและจำนวนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้มีตัวเลือกกิจกรรมที่หลากหลาย และควรเน้นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่นักท่องเที่ยวทุกช่วงวัยสามารถเข้าร่วมได้อย่างไม่มีข้อจำกัด
4. ภาครัฐและภาคเอกชนควรส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแห่งนี้ในเชิงรุก เพื่อให้สามารถเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมาย

เอกสารอ้างอิง

- กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. (2560). แนวทางการดำเนินงานโครงการพัฒนาเมืองสมุนไพร (Herbal City). ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “แนวทางการดำเนินงานโครงการพัฒนาเมืองสมุนไพร (Herbal City). การประชุมสัมมนาจัดโดยกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, โรงแรมรามารการ์เด็นส์.
- กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. (2559). ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ (MEDICAL HUB) (พ.ศ. 2560-2569). สืบค้นจาก <https://hss.moph.go.th/fileupload/2560-102.pdf>
- กรุงเทพธุรกิจ. (2563, 29 ธันวาคม). ตลาดสมุนไพร เศรษฐกิจหลักของไทย. สืบค้นจาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/914569>
- ชาย โพธิ์สิตา. (2554). ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- ทวีศักดิ์ นพเกษร. (2549). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เล่ม 2. นครราชสีมา: โชคเจริญมาร์เก็ตติ้ง.
- ธีระพงษ์ อาญาเมือง. (2563). การส่งเสริมสถานประกอบการสปาเพื่อสุขภาพ ในการเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในภาคตะวันออก. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.

- ธง คำเกิด และวัชรพันธ์ แสนสิทธิ์. (2562). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านบางแม่หม้าย ตำบลบางใหญ่ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารศิลปศาสตร์ราชชมงคลสุวรรณภูมิ*, 1(3), 221-232.
- นลินวิรุฬห์ คำมูลอามาตย์. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวชาวจีนในการใช้บริการสปาในเมืองพัทยา. *บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี*.
- พิชญาพร ศรีบุญเรือง และฉลองศรี พิมลสมพงศ์. (2564). การพัฒนาคุณค่าแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวศักยภาพสูงในประเทศไทย. *วารสารเทคโนโลยีภาคใต้*, 14(1), 1-13.
- พุทธชาติ ลุนคำ. (2564). *ธุรกิจท่องเที่ยวและโรงแรมหลัง COVID-19*. สืบค้น จาก <https://www.krungsri.com/th/research/research-intelligence/ri-future-of-tourism-21>
- เมษธาวิณ พลโยธี, สุธาทิณี หนูเนียม, และสุวิชาดา สกุลวานิชเจริญ. (2565). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนไต่ดำ บ้านนาป่าหนาด อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. *วารสารท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 18(1).
- วัฒนศักดิ์ ศรีรุ่ง, ธนพล ก่อฐานะ, และจิราพร สวัสดิ์รักษ์. (2565). รูปแบบนวัตกรรมการจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิผลของเมืองสมุนไพร (Herbal City) ภายใต้แผนแม่บทแห่งชาติ ว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*, 16(1), 351-364.
- คันสนีย์ กระจำนอม, อาชว์บาร์มี มณีตระกูลทอง, และเชษฐวาส ศรีชัย. (2562). แนวทางการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวต่างชาติในพื้นที่อารยธรรมล้านนา. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 39(3), 75-90.
- สรศักดิ์ ตันติอุโฆษกุล อัศวรงค์, เจริญพร เพ็ชรกิจ, รัฐศวรรธน์ กิ่งแก้ว, และพวงรัตน์ จินพล (2560) *นครศรีธรรมราชให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของภาคใต้ตอนบน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2564). *ร่างแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย พ.ศ. 2565-2569 และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับยาสมุนไพรใหม่ ๆ*. สืบค้นจาก https://www.opsmoac.go.th/sustainable_agri-knowledge-files-431291791813
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.). (2564). *แผนแม่บทเฉพาะกิจภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติอันเป็นผลมาจากสถานการณ์โควิด-19 พ.ศ. 2564-2565*. สืบค้นจาก <http://nscr.nesdb.go.th>
- สุนทร โชคสวัสดิ์ธนะกิจ, รัชสา จันทาศรี, สุจิตรา ธาระนัด, ประยงค์ ตันแล, และสุศงคาร จันทะลี. (2562). *รายงานกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยนาสมุนไพรโมเดลต้นแบบสมุนไพรในระบบเกษตรที่ดีและเหมาะสมสู่การขับเคลื่อนเมืองสมุนไพรของจังหวัดมหาสารคาม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.).
- อภิวัฒน์ แสงวงศ์ วุฒิพงศ์ รักดีกุล, และวรินทร์มาศ เกษทองมา. (2563) *การพัฒนายุทธศาสตร์เมืองสมุนไพร สกลนคร. วารสารวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพ* 13(1), 551-561.
- อุทัยทิพย์ เจียวิวรรณ์กุล. (2553). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม: แนวคิด หลักการ และบทเรียน*. สืบค้นจาก <https://repository.li.mahidol.ac.th/handle/123456789/28406>.

- Ashton, A. S. (2015). Developing a Tourist Destination Brand Value: The Stakeholders' Perspective. *Tourism Planning & Development*, 12(1), 398-411.
- Ashton, A. S. (2021). Wellness Tourism: Healing and Sustainable Practices. In *Rebuilding Tourism for The Future Through Sustainable Development*. Symposium conducted at the meeting of ICRTTH, Online.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (1994). *Strategic of inquiry: Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Dillette, A. K., Douglas, A. C., & Andrzejewski, C. (2020). Dimensions of holistic wellness as a result of international wellness tourism experiences. *Current Issues in Tourism*, 24(6), 794-810.
- Liu., C. R., Wang, Y. C., Huang, W. S., & Chen, S. P. (2017). Destination fascination: Conceptualization and scale development. *Tourism Management*, 63(1), 255-267.
- Taskin, C., Karadamar, A. A., & Ozturk, O. (2018). *Investigating the influence of destination fascination on destination brand loyalty for tourism development*. In Second International Scientific Conference on Economics and Management - EMAN 2018.
- World Health Organization. (1998). *Resolutions and decisions of regional interest adopted by the fifty-first World Health Assembly and by the Executive Board at its 101st and 102nd sessions*. Retrieved from https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/121690/em_rc45_4_b_en.pdf.